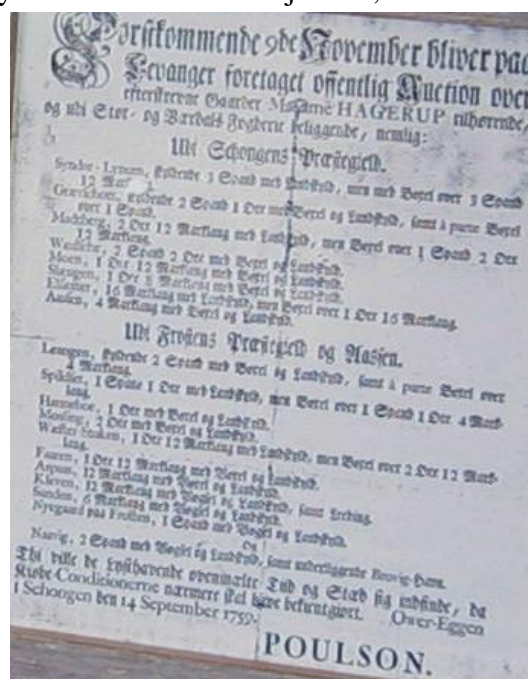

1872 Tragedien på Hammervatnet

”Ka du sei, ha ’nån gått igjennom isen? Å Herre Gud, trøste og bære oss! Kæm da? Slik var reaksjonen hos de fleste da de mottok budskapet om at noe hadde skjedd på Hammervatnet i Åsen. Det var 5.juledag 1872. Denne søndagen i romjula kom mørket ekstra tidlig over bygda. For folket i Leangen-grenda og på Fonnåen ble det ingen kveld. Det ble kun mørkt i dobbeltforstand.

Leangen østre

Gabriel Gabrielsen Hoplen giftet seg i 1736 med Marit Kristoffersdatter, enka etter Anders Arntsen. Han fikk bygslet til seg Leangen østre fra presten Richard Hagerup den 30.april 1737. Marit dør i 1756, og Gabriel gifter seg på nytt året deretter med Gjertrud, datter av Anders Olsen Slåttsveet. Gabriel og Gjertrud skulle være leilendinger frem til romjula 1759. Den 28.desember fikk de skjøte på eiendommen for 450 riksdaler, etter å ha kjøpt gården på auksjon den 9.november samme året. Her skal innskytes at prestefamilien Hagerup i 1759 lot hele 19 gårder bli solgt på auksjon (se bildet). Det var trolig ikke like enkelt for Gabriel og Gjertrud. De hadde sikkert nok med slitet i hverdagen, endene skulle møtes da som nå - men i tillegg lå frykten for innløsning gjennom odelsretten. Usikkerhet er noe av det tyngste en bærer - det sliter en sakte, men sikkert i stykker. Og helt rett: Elleve år senere ble det odelssøksmål. Gården ble innløst, og i følge skjøte fra 1770 måtte Gabriel ut med ytterligere 775 riksdaler for å beholde gården - denne gangen til Søren Hagerup, prest i Surnadal. Og som om ikke dette i seg selv var tungt nok, rammes familien av det aller verste, da Gabriel omkommer ved forlis på Strindfjorden den 6.desember 1778. Han og drengen på gården, Anders Jenssen, skulle returnere fra Trondheim etter å ha vært til byen med en båtlast med ved. Gabriel druknet straks, mens drengen kom seg opp på båtvelvet og ble etter mange timer reddet og ført i land på Frosta. Seks måneder senere, i juli - gir enke Gjertrud liv til Gabriels sønn. Deres åttende barn. Gjertrud var da 45 år, og Gabriel ville ha gått i sitt 70-ende år.

Arnt Jenssen Kvamme overtar drifta av gården da han gifter seg med enka Gjertrud året etter den tragiske hendelsen ute på Trondheimsfjorden. I 1801 er det fullstendig folketelling i landet, og det var da 14 personer på Leangen østre, pluss 19 personer i fire husmannsplasser under gården.

Ved århundreskiftet overtar en ny Gabriel. Det er sønn av Gjertrud og Gabriel (som druknet). Den nye Gabriel var skoleholder, og ble i satt alder (38 år) gift med Cecilie Nilsdatter Fossing. Denne Gabriel har etterlatt seg flere skriftlige beretninger fra sin tid, blant annet den eldste skoleprotokollen fra kommunen. Ved opprettelsen av Norges Bank bidro Gabriel Gabrielsen Leangen med et innskudd på 29 spesidaler i sølvskatten.

Cecilie og Gabriel fikk 7 barn, hvorav Nils, født i 1804 overtar som neste bruker av Leangen østre i 1838. Nils drev så gården frem til 1856 da han dør 52 år gammel. Han var gift med Susanne Hokstad. De hadde da satt 9 barn til verden, og igjen opplever Leangen at et barn blir født etter at faren er død. Lille Nikoline Gurine ser dagens lys i 1857, noen måneder etter at Nils døde. Mens Nils levde, opplever han og Susanne det tragiske ved å miste sine tre førstefødte døtre - alle før fylte 3 år. Og i 1872 skulle det fjerde barnet miste livet, som 20-åring, da Jørgen er en av de fem som drukner i Hammervatnet femte juledag.

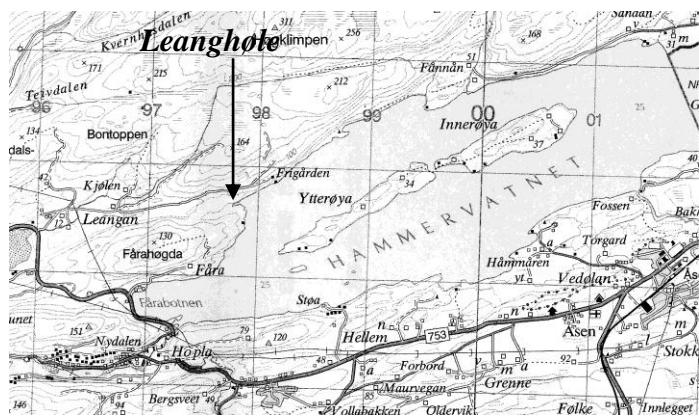
En stor barneflokk hadde vokst opp farløs. Gunerius, som eldste sønn - er 16 år da faren dør. Han overtar Leangen, og gifter seg med Sofie Ellevsdatter Dullum. De skulle bli foreldre til 5 barn. Vi nærmer oss nå den store tragedien i bygda.

Drukningen på Hammervatnet

Gunerius har nok blitt hardhudet der han som eldste sønn måtte overta farsrollen. Han skjønnte som mindreåring hvordan det slet på far og mor å miste barn. Og han følte som storebror hva det ville si å ta ansvar. Så får han sin egen familie. Sønnen og odelsgutten, han Nils - vokser seg til og ser ut til å bli riktig et svært mannfolk. Jula 1872 kommer, og familien er samlet. Jula kunne nå begynne - et lite pust i bakken. Juletre, gaver og fest var ukjent for de fleste, og det var ikke snakk om fjerde- og femtedags jul. Romjula var vanlige dager. Men søndag var likevel søndag, en kjærkommen hviledag - slik også den 29. desember.

Det hadde vært en utrolig mild førjulsvinter. Nesten ikke snø. Regnet hadde av og til fossat ned. Rått var det, men enkelte dager følte en at fönvinden hadde overtaket. Isen la seg omsider på Hammervatnet, og etter hvert samlet det seg flere og flere - som kanskje ikke primært skulle prøve skøytene. Alle hadde ikke skøyter. Men samlingsstedet ble en sosial kontakt, en forlengelse av kirkebakkens misjon. Først var det forpliktende kirkegange for de fleste. Deretter en rask utflukt sammen med kamerater. De hadde ikke lang tid på seg, dagene var så korte.

Nils (9) går og skuler litt bort på slektningen sin, som leder an i følget. Onkel Jørgen (20) virker så svær og trygg der han prater på sin voksne måte. Ole Kristoffer (22) og Jørgen danner et spisspar, mens de to andre henger med så godt de kan. Nils og Nikolaus (12) må omtrent løpe for å holde følge. De var alle på vei bortover til Leanghøle. Der var forholdene best for å gå på skøyter. Her møttes av og til en del ungdom, ja, eldre med - fra gårdene langs Hammervatnet. Skøytene hang rundt halsen, mens beksømskoene brøytet vei i snøen. Nå, ja - det var ikke rare snøen. Det var så "varmt" - nesten vårstemning. Isen var blank. Det ble snakket litt frempå om isen var trygg nok etter alt mildtværet de siste ukene, men siden onkel Jørgen var der, - var det sikkert trygt nok, mente nå Nils.

Da de fire kom frem til Leanghøle, så de at en del allerede hadde kommet. Flere mindre grupper stod kun og snakket sammen, mens enkelte unger lekte "sisten". Noen var ikke så stødige, ja - enkelte hadde slått seg, og ulte som tåkelurer av smerter som bad om medlidenhet

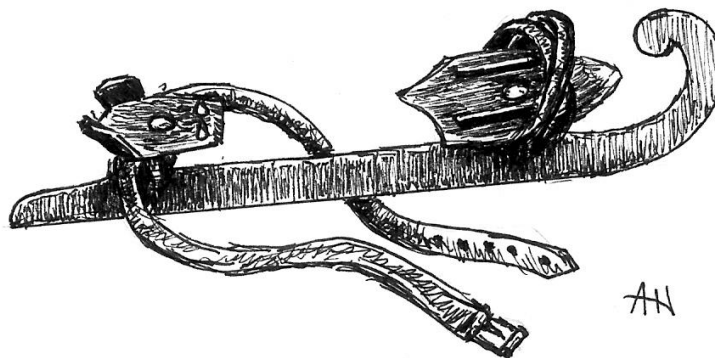
mens saktmodige tårer rant nedover kinnene. Ingen hadde hjelm eller annen beskyttelse. De større ungene var vant til å slå seg. Blåmerkene var ikke noe å bry seg om, selv om de ble både gule og svarte. Og blant de voksne som var der gikk sladder som normalt. Alt var som det skulle være.

Nikolaus så at han Karl Johan (13) - fra borti Fonnåen - også var kommet. De var jevngamle, - og hadde møtt hverandre tidligere og funnet glede av hverandres selskap. Den ene som husmannssønn, den andre som fosterbarn. De var rett nok kun 12 - 13 år. Men på den tiden var de nesten for voksne karer å regne, som skjønte sin plass i samfunnet. De forstod sin stand, og tilhørigheten bandt de sammen. Det ble derfor til at disse to la i vei litt lengre vekk fra de andre, ikke mange meter - men kun for å være litt for seg selv, mens Nils holdt seg i nærheten av onkel Jørgen. Nils var den yngste og "følte seg" så veldig, veldig mye mindre enn de andre. Etter en stund merket Nils at han var litt i veien for de to store, han Jørgen og Ole, - så Nils la av sted bortover mot Nikolaus, som tross alt var hans lekekamerat fra grenda. Nils likte ikke at Nikolaus var i lag med denne "fremmede" gutten fra andre siden av bygda. Slik skulle det ikke være.

Da Nils nærmet seg de to, skjedde alt så fryktelig fort. Nils kom skliende på skøytene i fin driv, mens de to andre tenåringene stod sammen og snakket. I det Nils kameratslig griper fatt i Nikolaus for å stoppe, kommer sistnevnte også ut av balanse, - og som i sin tur griper fatt i Karl Johan. Alle tre faller. Kjenner vi oss ikke alle igjen i en slik situasjon? Denne plutselige tyngdeforandringen og slag mot isen får isen til å åpne seg med et smell. Før de vet ordet av det ligger alle tre i det kalde vannet. Hullet er til å begynne med ikke så stort. De griper i panikk tak i hverandre, forverrer situasjonen og drar hverandre stadig under.

Skrikene henleder oppmerksomheten til de andre. Ole og Jørgen, som ikke bare er av de som står nærmest, men også to av de eldre med skøyter på - sklir raskt i retning de nødlidende. Ole er først fremme. Det går for fort. Tyngden av 22 åringen gjør at isen sprekker ytterligere opp, og Ole havner også ut i vatnet. Jørgen får stanset i siste liten. For et kort øyeblikk blir han stående, og i beste mening legger han seg ned og kryper mot hullet hvor en kamp på liv og død foregår blant panikkslagne ungdommer. Jørgen burde ha trukket seg unna, fått av seg skøytene, ventet på de andre og vurdert situasjonen noen sekunder. Men Jørgen er en målbevisst kar, vant til å ta ansvar. Han blir naturlig nok litt overivrig. Han vil så gjerne. Så eter isen seg brått videre. Nå er alle fem i vatnet, med skøyter på. Ungdommene sparker fra med de krefter de har igjen. Sammenstøtene fører til at enkelte skøyter løsner, mens reimene blir farlige fangarmer som vikler seg inn i hverandre.

Snabelskøytenes konstruksjon medfører at også skøytene i seg selv huker tak i hverandre, som hornene hos brunstige reinsbukker i kamp. Ingen klarer å svømme. De blir fanget i sitt eget nett. Vannet gir fort krampe. De "på land" kan ingenting gjøre.

Vi lar selve "hendelsesforløpet" slutte her. Dette var kun en fingert "historie", men det kunne så absolutt ha skjedd slik. Faktisk er sannsynligheten meget stor for at det var noenlunde slik det foregikk. Personene, datoen og stedet er reelt - foranledningen usikker og derved fingert. Når historien ble slik den ble, så er det fordi "de gamle sa så". Konrad Fanum, f. i 1903,

fortalte sin sønn, Sverre - at ungdommene gikk på snabelskøyter, og at skøytene nede i vatnet viklet seg inn i hverandre og umuliggjorde svømming.

Dette ble trolig oppdaget ved sokningen etter de fem. I følge kirkeboka tyder alt på at Karl Johan ble funnet før de andre. Han ble gravlagt den 4.januar, mens de andre ble gravlagt den 13.januar.

En åsbygg har fortalt at det ble snakket svært lite om ulykka, og at han ikke vet hva som skjedde, men han erindrer at noen en gang før krigen snakket om et lynnedslag. Det er trolig lite sannsynlig at det var hovedårsaken til tragedien, men at et lynnedslag kunne ha foregått i samme tidsrommet er ikke umulig, og så har "tradisjonsfortellingen" - som det ifølge kilden aldri ble noe særlig av, dukket opp mange år senere ikledd en annen dramatisk drakt, alene eller i lag med "skøyte-teorien".

Vi vender tilbake til grenda. Noen måneder etter drukningen rammer ulykka en gang til Leangen østre. Litj-pia Ingeborg dør. Tilbake sitter foreldrepåret Sofie og Gunerius. Alt ble brått så stille - kun tomhet.

I 1874 får Leangen østre en ny odelsgutt, en ny Nils blir født. Og livet starter på en måte opp på nytt. To år senere melder en sønn til sin ankomst. Ellef blir født. Og i 1881 kommer Severin. Bestemor dør i 1889, mor Sofie i 1925 og Gunerius i 1929. Og i mellomtiden har foreldrene blitt utsatt for en ny tragedie, da den ugifte sønnen Ellef - som 32 åring faller ned fra hustaket på Kjølen den 5.juli 1908, brenner ryggen og dør. "Skal det aldri ta slutt", tenker Sofie.

Sofie og Gunerius Leangen, med sønnene (f.v) Ellef, Severin og Nils

Odelsgutten overtar etter hvert. Han hadde giftet seg med Ingeborg Eline Flåen i 1904. De fikk ingen barn. I 1935 kommer en ny slekt og familie inn som eiere av Leangen østre da John og Helga Husby kommer flyttende til grenda.

Leangen vestre

Ole Olsen Leangen, født i 1773 var den siste som drev hele Leangen vestre som ett bruk. Han hadde overtatt gården den 9.mai 1812 av sine foreldre. Ved opprettelsen av Norges Bank måtte han ut med 47 spesidaler i sølvskatt. I 1819 gifter Ole seg med Cecilie Tørrisdatter på Vedul østre. Ulykka rammer det unge paret med en gang. Cecilie dør 24 år gammel i barsel, etter å ha satt til verden en dødfødt pike. Våren før hadde Ole solgt halvparten av gården til Åge Christian Andreassen Moxness fra Trondheim, som var gift med hans søster, Marta.

Ole Nilssen Leangen, bror til Jørgen som druknet, kommer inn som eier på Leangen vestre i 1883. Han er gift med Oline Gabrielsdatter Ronglan, f. i Skogn i 1847. Deres sønn Gabriel

Sverre Fanum

overtar bruket i juni 1911. I 1934 overtar hans sønn igjen. Dette er Olaf G. Leangen, som gifter seg med Oline J. Oldret i 1921.

På Leangskleiven I, som var en husmannsplass under Leangen vestre, overtar i september 1822 Ole Jonassen Leangssvedjan. Han var gift med Ingeborg Fossingreita, som dør i barsel to år senere. Ole Klevpladsen - som han trolig ble kalt, gifter seg på nytt i 1825 med Berit Jonsdatter Reinaas. De skulle få hele 13 barn, hvorpå 3 døde som spedbarn, en omkom i et forlis hvor han var skipper som fraktet gullgravere til Alaska - og en voksen sønn døde under tragiske omstendigheter i 1876. Når jeg tar med denne plassen og familien, er det for å dokumentere at det var en del barselsdød i grenda. Ser vi på plassen Slåttsveet, også under Leangen, ser vi at Kristina dør under en barnefødsel i 1834, - likeså neste gårdkjerring på Slåttsveet, som i 1861 dør under barnefødsel. Sistnevnte er Jokumina Henrikke Nilsdatter Selbu, født på Ekne i 1824. Hun ble gift med Torkild Pedersen. De fikk 6 barn, sistfødte i 1859 var dødfødt. Da Torkild ble enkemann, gifter han seg i 1862 med Anne Marie Hjeldemyren. De fikk 3 barn. I 1869 utvandrer Torkild til Amerika med kone og 8 barn. I USA mister Torkild to av sine barnebarn som i april 1899 blir klemt i hjel av en tømmerlund som raste sammen.

Tilbake til Åge Christian Andreassen Moxness og Marta. De får sønnen Ole i 1820, som blir eier av bruket i 1855. Denne Ole gifter seg med Gjertrud Alstad - og de har en forretning i Trondheim. Trolig blir virksomheten i Trondheim så innbringende, at de velger å flytte dit permanent. Gården blir solgt, med kår til Åge, den 6.april 1867. Kjøper er Kristoffer Olsen Sjøtrøa. Denne Kristoffer gifter seg i 1850 med Marta Marie Hogstadaunet fra Frosta. Samme året blir sønnen Ole født. Han skulle bli den tredje som var med i ulykka på Hammervatnet. Han var bror til oldemor til dagens eier og driver, Knut O. Leangen - som sammen med kona Maren Andrea Rygh har bygd opp gården på ny tomt sør av det gamle tunet.

Knut Leangen

Litløya

Arnt Gabrielsen Ytterøya hadde den 9.juli 1846 fått kontrakt med sitt søskenbarn, Nils Gabrielsen Leangen på Leangen østre. Han var gift med Ellen Jonetta. Begge to døde i 1860. Først Arnt, og deretter Ellen Jonetta i barsel – kun et par uker etter at hun ble enke. Barnet døde etter fire dager. Før dette hadde ekteparet på Litløya fått 7 barn, hvorav vi skal se på den førstefødte, Gurine - født i 1836. Så her var det over 20 år mellom yngste og eldste barn.

Gurine gifter seg i 1858 med Johannes Larssen Nåvik, og slår seg ned på plassen Leangsve som husmann i 1860. Samme året kommer Nikolaus til verden. Senere skulle paret få tre barn til. Nikolaus er den fjerde som drukner i ulykka 5.juledag i 1872. Kort tid etterpå flytter familien fra bygda.

Mossingbrentet I (vestre)

Flere familier har kommet og gått hva gjelder Mossingbrentet I. De fleste tilflyttere utabygd fra. Vi stanser opp i 1859. Da ankommer Tore Olsen Moen sammen med kona Gjertrud, fra Moen i Budalen. De kom da fra et mellomopphold på Tømmeråsen ved Hoklingen, sammen med sine 4 barn. På denne lille plassen slår de seg til ro, og får her tre barn til. Et ektepar med sju barn på et karrig bruk. Det var nok ikke lett. Og verre skulle det bli. Skjebnen innhenter familien så brutalt. I 1864 dør mor Gjertrud på barselseng med tvillinger. Tilbake sitter enkemannen Tore med 9 barn, inklusivt to nyfødte. Den ene tvillingen dør etter 2 måneder og den andre etter 17 uker. Og som om det ikke var nok, så dør også faren, Tore - året etterpå. Ungeflokken blir spredt rundt omkring i bygda hos fosterforeldre. - Men det slutter ikke der. Den ene sønnen havner som fosterbarn på Fonnåen gård. Dette er den 6 årige Karl Johan Toresen. Som 13-åring er han den femte og siste av de forulykkede i Hammarvatnet.

De som druknet var:

Karl Johan Toresen Moen, f. 1859
 Jørgen Nilsen Leangen, f. 1852
 Ole Kristoffersen Leangen, f. 1850
 Nils Guneriusen Leangen, f. 1863
 Nikolaus Johansen Nåvik Leangsvet, f. 1860

Åsen		D. Begravede			og Dødfødte.	
Nr.	Dødsop- gittne Dødsdag.	Begravel- ses-Da- tum.	Den Begravedes fulde Navn og Stand.	Ålder.	Bygdested.	En del af smitsom Sygdom, og da hvilken, eller ved ulykkelig Hændelse.
1.	29de Decbr	4de Jan 1872	Dronning Lovise Johanne Thorsd.	14	Åsen	Drikke i Kæmpe - svand.
2.	do	13de Jan	Munk Jørgen Kristoffersen	24	Leangen	do
3.	do	do	Munk Ole Kristoffersen	21	Leangen	do
4.	do	do	Dronning Nicolai Guneriusen	10	Leangen	do
5.	do	do	Nicolaus Johansen	13	Leangsvet	do

(Mrk: det er ikke samsvar mellom fødselsår / alder oppgitt i bygdabok for Åsen og kirkeboka)

Tragedien på Hammervatnet var ikke den første drukningsulykken på denne innsjøen. Av og til har dessverre enkeltpersoner funnet ei våt grav på dette vatnet. En skjebne, en sorg - en hendelse for meget. Men når det er hele fem på en gang, i alderen 9 til 22 år - og alle fra samme grenda, da blir vi alle tause. Det er ikke så mye å si - slik det heller aldri ble sagt så meget den gangen. Tiden og holdningene var annerledes. Derfor er opplysningene om hva, hvor og hvorfor så få. Vi vet ikke helt sikkert hva som skjedde. Vi vet bare at ei gjev bygd ble berøvet sine beste.